

Partycypacyjna kultura kształcenia

Recenzja programu nauczania dla klas o profilu lingwistyczno-turystycznym

DOI: 10.47050/jows.2025.1.137-140

Książka Anny Sarbiewskiej prezentuje autorskie podejście pedagogiczne nazwane „partycypacyjną kulturą kształcenia”. Zgodnie z nim działania ucznia i nauczyciela wzajemnie się warunkują i uzupełniają na zasadzie komplementarności. Celem nauczania jest poprowadzenie ucznia w jego własnym (samo)kształceniu w taki sposób, żeby zdobywając wiedzę przedmiotową, nabywał również umiejętności kluczowe. Przyjmowanie przez ucznia na siebie odpowiedzialności za własny proces uczenia się i jego efekty stanowi element odróżniający program od innych tego rodzaju opracowań.

OLGA KACPROWSKA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

PARTICIPATORY LEARNING CULTURE. REVIEW OF THE CURRICULUM FOR LANGUAGE / TOURISM CLASSES

The article is a review of the curriculum for the subject English in practice in general secondary school classes, published in 2023. This program was prepared by an English teacher who is also a researcher of educational practice. The program concept is based on a participatory learning culture and leads students to reflect on their own learning process. For this reason, it is worth taking a closer look at the new light it sheds on everyday educational practice

KEY WORDS: ENGLISH, CURRICULUM, EDUCATIONAL PRACTICE, PARTICIPATORY LEARNING CULTURE

Jakiś czas temu na rynku wydawniczym ukazał się autorski program nauczania języka angielskiego dla klas licealnych o profilu lingwistyczno-turystycznym o znamienym tytule *Język angielski w praktyce. Program nauczania dla klas o profilu lingwistyczno-turystycznym*. Autorką programu jest nauczycielka języka angielskiego, która od lat efektywnie pracuje z młodzieżą licealną. Ponadto jest ona badaczką praktyki edukacyjnej, co w kontekście omawianej publikacji odgrywa istotną rolę, gdyż pozwala przypuszczać, że u podstaw omawianego programu leży nie tylko osobiste doświadczenie zawodowe, lecz również pogłębiona refleksja naukowo-badawcza.

Ogólny opis programu

Język angielski w praktyce służy do prowadzenia przedmiotu szkolnego, który jest realizowany w czteroletnim liceum ogólnokształcącym w klasie o profilu lingwistyczno-turystycznym. Program nauczania został przygotowany na podstawie założeń aktualnie obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego, mimo że jako przedmiot uzupełniający nie został w niej ujęty¹. Jego adresatami są uczniowie, którzy po szkole podstawowej kontynuują naukę języka angielskiego jako drugiego języka obcego. Wydaje się, że wychodzi on naprzeciw oczekiwaniom uczniów nie tylko dlatego, że przygotowuje do zdawania języka angielskiego na egzaminie maturalnym na poziomie rozszerzonym, lecz również dlatego, że pozwala na uczenie się – jak sugeruje tytuł – w praktyce, co stanowi podstawę kształcenia bilingwalnego.

Pomijając wstęp, podsumowanie i bibliografię, program obejmuje dziewięć punktów. Autorka przedstawiła w nich specyfikę nauczania języka obcego w szkole, założenia teoretyczno-pedagogiczne, grupę docelową (adresatów), strukturę treści kształcenia (cele, dobór materiału, wymagania), czas i warunki realizacji, formy organizacyjne kształcenia, metody dydaktyczne, techniki pracy lekcyjnej i materiały dydaktyczne. Nie zabrakło także informacji o sposobach oceniania osiągnięć uczniów i wskazówek odnośnie do ewaluacji programu. Układ treści jest logiczny i przejrzysty, co niewątpliwie ułatwia szybkie odnajdywanie interesujących zagadnień.

Partycypacyjna kultura kształcenia

We wstępie Sarbiewska prezentuje swoje autorskie podejście pedagogiczne, które nazywa „partycypacyjną kulturą kształcenia”. Zgodnie z nim uczeń i nauczyciel wykonują własne czynności, które wzajemnie się warunkują. W przypadku ucznia uczenie się/kształcenie się jest odpowiedzią na prowadzone przez nauczyciela nauczanie/kształcenie. Na podobnej zasadzie nauczanie/kształcenie realizowane przez nauczyciela ma odpowiadać na uczenie się/kształcenie się ucznia. Wzajemność tych relacji nie oznacza bynajmniej zrównania, lecz komplementarność. Przestrzenią, w której spotykają się oba podmioty i podejmowane przez nie czynności, jest treść kształcenia, czyli przedmiot nauczania i uczenia się. W tym przypadku jest to język angielski.

Celem nauczania jest – zdaniem autorki – poprowadzenie ucznia w jego własnym (samo)kształceniu w taki sposób, żeby zdobywając wiedzę przedmiotową, nabywał również umiejętności kluczowe. Co ciekawe, Sarbiewska wskazuje, że warunkiem powodzenia tego procesu jest partnerska współpraca między nauczycielem a uczniem. Jak się wydaje, ta współpraca nie jest zbyt częstym obiektem uwagi twórców programów nauczania. W przypadku programu Sarbiewskiej należy uznać, że współpraca w przyjmowaniu przez ucznia na siebie odpowiedzialności za własny proces uczenia się i jego efekty stanowi element odróżniający od innych tego rodzaju opracowań.

Autorka uwzględniła w swoim programie podejście UDL, czyli Universal Design for Learning (uniwersalne projektowanie dla uczenia się). Zgodnie z tą bardzo interesującą koncepcją już na etapie planowania procesu edukacyjnego, a więc tworzenia indywidualnego planu nauczania, należy zwrócić uwagę na predyspozycje uczących się. To oznacza,

¹ Dyrektor szkoły może przydzielić godziny na przedmioty uzupełniające, dla których nie została ustalona podstawa programowa, lecz program nauczania tych przedmiotów został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania. Przedmioty uzupełniające ustala dyrektor po zasięgnięciu opinii uczniów danego oddziału (Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 16 maja 2023 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych) – przyp. red.

że od początku trzeba pozostawić przestrzeń na modyfikacje oraz elastyczne dostosowywanie się do potrzeb i możliwości adresatów oddziaływań edukacyjnych. Z powodu coraz częściej występujących u dzieci i młodzieży specjalnych potrzeb edukacyjnych takie działania stają się niezbędne.

Cele kształcenia

Jak wspomniano wyżej, przedmiot, na którego potrzeby został opracowany program *Język angielski w praktyce*, ma status przedmiotu uzupełniającego i dlatego nie zawiera się w ministerialnej podstawie programowej. W związku z tym autorka opracowała cele kształcenia na podstawie zapisów preambuły podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego i zaliczyła do nich przede wszystkim: myślenie, kreatywne rozwiązywanie problemów, umiejętność samodzielnego docierania do informacji i nabywanie nawyków systematycznego uczenia się. Ten wykaz świadczy moim zdaniem o przyświecającym programowi dążeniu do osiągnięcia przez ucznia maksymalnej samodzielności w akwizycji języka angielskiego. Tak samo należy odczytywać przywołanie przez autorkę pedagogiki pracy nad błędem, w której błąd traktuje się jako wyzwanie edukacyjne i podstawę do bardziej świadomego uczenia się, a nie jako powód do dyskredytacji wiedzy i umiejętności ucznia oraz pretekst do postawienia mu słabszej oceny.

Plan pracy własnej

Jako praktyczne narzędzie wspierające świadome uczenie się Sarbiewska rekomenduje stosowanie przez ucznia planu pracy własnej. Może to być dobra alternatywa dla wynikowych planów pracy lub różnego rodzaju dzienniczków do odnotowywania postępów ucznia. W tych ostatnich celem są oczekiwania nauczyciela i ocena stopnia spełnienia tych oczekiwań. Natomiast w propozycji Sarbiewskiej sam uczeń określa zarówno swoje cele, jak i sposoby ich urzeczywistnienia. Co więcej, on sam wystawia sobie ocenę za wykonanie lub niewykonanie tego, co zamierzał. Taki plan pracy może podnieść motywację, ale nade wszystko uczy samostereowności i podejmowania refleksji nad własnym uczeniem się. Ten efekt (samo)kształceniowy zasługuje na szczególne dowartościowanie, gdyż wpływa na kompetencję lingwodydaktyczną, która polega na umiejętności kierowania akwizycją języka obcego przez samego uczącego się.

Zdobywanie kompetencji

Zdobywanie kompetencji przez uczniów jest w ogóle jednym z eksplicytnych założeń recenzowanego programu. Autorka poświęciła osobny podrozdział kompetencji uczenia się, która „należy do samorefleksyjnych czynności uczącego się” (s. 26). Uczeń posiadający tę kompetencję prowadzi ustawiczną refleksję nad własną pracą i jej wynikami oraz wytwarza w sobie „wewnętrznego nauczyciela” (s. 27). W procesie tym ważną rolę ma do odegrania realny nauczyciel, który potrafi w odpowiednim momencie wesprzeć uczącego się, ale również wycofać się, tak żeby rzeczywiście postąpił on krok naprzód w swoim (samo)kształceniu. Wyrazem tego jest zaproponowane przez autorkę rozumienie procesu kształcenia, które skrótowo wyraża akronim P-M-P. Jego kolejne człony oznaczają odpowiednio podmiot, metodę i przedmiot. Zgodnie z tym rozumieniem punktem wyjścia w działaniu edukacyjnym, takim jak nauczanie języka angielskiego, jest poznanie podmiotu uczącego się w zakresie jego możliwości i ograniczeń. Na podstawie tej wiedzy nauczyciel dobiera materiał kształcenia, czyli przedmiot, tak aby z jednej strony rozwijał on wiedzę i umiejętności uczącego się, a z drugiej redukował jego braki. Dopiero po określeniu obydwu następuje dobór metody pośredniczącej w czynnościach nauczania i uczenia się, w których dokona się przetransformowanie treści kształcenia (przedmiotu) w subiektywną treść kształcącą (podmiot). Dla nauczycieli, którzy traktują metodę jako gotowy sposób działania, omówione podejście partycypacyjne może się wydawać niezrozumiałe i naiwne.

Między innymi dlatego Sarbiewska przedstawia w recenzowanym programie praktyczne przykłady pracy lekcyjnej ukierunkowanej na wywołanie w uczących się efektu (samo)kształceniowego (s. 31–32).

Rola samooceny

Warto zatrzymać się jeszcze na ocenianiu przedstawionym w programie *Język angielski w praktyce*. Według Sarbiewskiej podstawowym problemem jest wypracowanie u uczących się umiejętności samodzielnego kontrolowania swoich postępów w nauce i obiektywnego ich ewaluowania. Tak rozumianą samoocenę nauczyciel powinien uwzględnić w swojej ocenie, która ma motywować, a nie zniechęcać uczniów do podejmowania wysiłku edukacyjnego.

Zalety programu

Podsumowując, należy stwierdzić, że opracowany przez Sarbiewską program nauczania zasługuje na uwagę z co najmniej trzech względów. Po pierwsze, koncepcja programu oparta jest na partycypacyjnej kulturze kształcenia. To model pedagogiczno-dydaktyczny, w którym pierwszoplanową rolę odgrywa (samo)kształcenie rozumiane jako wiązanie ze sobą czynności edukacyjnych i nieedukacyjnych w celu nabywania przez ucznia umiejętności samodzielnego uczenia się. Po drugie, program skłania do refleksji nad rolą materiału nauczania, który w trakcie pracy lekcyjnej powinien się przekształcić z obiektywnej treści w subiektywną. W tym kontekście warto podkreślić, że tylko samorefleksywny nauczyciel będzie w stanie uformować samorefleksywnych uczniów, którzy będą umieli sami kierować swoją motywacją do uczenia się i stawiać sobie własne cele do osiągnięcia. Jakże często u współczesnych uczniów te cele zawężają się do zdobycia określonej oceny na świadectwie końcoworocznym. I wreszcie po trzecie, program skłania do nowego spojrzenia na codzienną praktykę edukacyjną w szkole. *Novum*, o które mi chodzi, polega na zdjęciu z nauczyciela pełnej odpowiedzialności za wyniki ucznia i skierowanie jego pracy pedagogicznej na wykorzystanie (samo)kształcenia jako przechodzenia (tranzycji) od bycia nauczonym do samouctwa rozumianego jako uczenie się pod własne dyktando. Chociaż program odnosi się do przedmiotu uzupełniającego, z pewnością aplikacja jego założeń pedagogiczno-dydaktycznych byłaby możliwa ogólnie w nauczaniu języka angielskiego i innych przedmiotów szkolnych, co moim zdaniem przyniosłoby dużą korzyść przede wszystkim uczniom.

OLGA KACPROWSKA Absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz Uniwersyteckiego Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Angielskiego UW. Doktorantka Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Nauczycielka języka angielskiego oraz pedagog szkolny w Szkole Podstawowej Przymierza Rodzin nr 3 w Warszawie. Jej zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia pedagogiki ogólnej i rodziny, parentologii, a także kompetencji językowych i nauczania języka angielskiego.